

*Edyta Paluszyńska**

 <https://orcid.org/0000-0003-3036-0827>

TEKST PUBLICYSTYCZNY W ROZWIJANIU KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNEJ NA POZIOMIE C2. ELEMENTY SYSTEMU KOMUNIKOWANIA PUBLICZNEGO

Streszczenie. Artykuł stanowi drugą część cyklu na temat wykorzystania tekstu publicystycznego w kształceniu kompetencji komunikacyjnej na poziomie C2 w zakresie odbioru komunikatów publicznych. W pierwszej części artykułu zaprezentowano teorię komunikowania publicznego, druga część zawiera praktyczne propozycje metodyczne: tekst i ćwiczenia wraz z rozwiązaniami. Podczas interpretowania tekstów medialnych zastosowano metodę analizy dyskursu. Zwrócono więc szczególną uwagę na sytuację, konteksty działań komunikacyjnych oraz normy, reguły i strategie stosowane przez uczestników komunikowania. Przyjęto założenie, że elementy systemu komunikowania publicznego znajdują odzwierciedlenie w makrostrukturze tekstów z tej sfery. Ustalono, że zastosowanie podczas analizy kategorii takich jak: role uczestników systemu, kontrola zawartości komunikatów przekazywanych w systemie, źródła i drogi dopływu informacji do systemu, charakter kontaktów i rodzaj styczności między członkami systemu, zadania, jakie mają do wykonania, reguły, wzory i normy rządzące ich zachowaniem – pozwala na adekwatną interpretację tekstów publicznych, a tym samym umożliwia ich trafny odbiór.

Słowa kluczowe: glottodydaktyka, tekst, dyskurs, komunikowanie publiczne, media

THE USE OF JOURNALISTIC TEXTS IN DEVELOPING COMMUNICATION COMPETENCES AT THE C2 LEVEL. ELEMENTS OF THE PUBLIC COMMUNICATION SYSTEM

Abstract. The article is the second part of a cycle on the use of journalistic text in developing communication competence in receiving public messages at C2 level. The first part of the article presents the theory of public communication, the second part contains practical methodological

* edyta.paluszynska@uni.lodz.pl, Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź.



proposals: text and exercises with answer keys. When interpreting media texts, the method of discourse analysis was used. Therefore, particular attention was paid to the situation, contexts of communication activities as well as norms, rules and strategies used by the participants. It was assumed that the elements of the public communication system are reflected in the macrostructure of texts from this sphere. It was established that an adequate interpretation of public texts and their accurate reception relies on the use of the following categories during the analysis: roles of system participants, control of the content of messages transmitted in the system, sources and paths of information inflow to the system, the nature of contacts and the type of contact between system members, tasks to be performed, rules, patterns and standards governing the participants' behavior.

Keywords: teaching Polish as a foreign language, communicative competence, discourse, public communication, media

Artykuł stanowi drugą część cyklu na temat wykorzystania tekstu publicystycznego w kształceniu kompetencji komunikacyjnej na poziomie C2 w zakresie odbioru komunikatów publicznych¹. Tym razem celem jest podanie elementów i przybliżenie podstawowych mechanizmów systemu komunikowania publicznego, aby umożliwić trafny i adekwatny odbiór tekstów z tej sfery. Do ich interpretacji zastosowano metodę analizy dyskursu. Zwrócono więc szczególną uwagę na sytuację, jak również konteksty działań komunikacyjnych oraz normy, reguły i strategie stosowane przez uczestników komunikowania. Ważnym założeniem proponowanej w artykule metody jest przyjęcie, że elementy systemu komunikowania publicznego znajdują mniej lub bardziej widoczne odzwierciedlenie w makrostrukturze tekstów z tej sfery, stąd konieczna jest ich znajomość i umiejętność rozpoznania w przykładach. W pierwszej części artykułu zaprezentowano teoretyczne podstawy instrumentarium analizy związanego z komunikowaniem publicznym. W drugiej części zaproponowano przykładowy tekst wraz z ćwiczeniami, obrazujący sposób kształcenia kompetencji w zakresie odbioru tekstów publicznych.

Rozumienie tekstów oficjalnych, pochodzących ze sfery publicznej, zwłaszcza politycznych, wymaga nie tylko znajomości systemu językowego, ale również obeznania z systemem komunikowania społecznego. Ujmuje się go jako proces porozumiewania się jednostek, grup, organizacji lub instytucji, którego celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, a także realizacja potrzeb, interesów i aspiracji, osiąganie celów poprzez współpracę lub walkę (Dobek-Ostrowska 2006, s. 60–89). Odróżnianiu obszarów i celów komunikowania społecznego służą pojęcia sfery publicznej, sfery prywatnej, sfery instytucjonalnej oraz interesu publicznego i interesu prywatnego (terminy te warto wprowadzić na zajęciach i wykorzystywać jako uogólnione kategorie interpretacyjne).

¹ Pierwsza część zawiera m.in. rozważania na temat specyfiki i dydaktycznego potencjału mówionych, medialnych tekstów publicystycznych w kształceniu glottodydaktycznym (Pałuszyńska 2021, s. 221–234).

Proces komunikowania społecznego jest charakteryzowany przez liczbę i zasięg uczestników, rodzaj środków komunikowania, realizowane funkcje (Dobek-Ostrowska 2006, s. 60–89). Podkreśla się m.in. jego kreatywność, dynamiczność, ciągłość, symboliczność, interakcyjność, celowość, nieuchronność i co istotne dla niniejszych rozważań – kontekstualność. Jest ona rozumiana jako zależność od rodzaju kontekstu społecznego, w którym komunikacja przebiega. Pod uwagę należy wziąć kontekst interpersonalny, grupowy, instytucjonalny, publiczny, masowy, międzykulturowy. Złożoność interpretacji komunikatów publicznych polega między innymi na tym, że każdy z tych kontekstów naświetla temat z nieco innej perspektywy, co wykażę w dalszej części artykułu podczas analizy przykładu.

Uczestnicy komunikacji oficjalnej działają w ramach określonych instytucji, pełniąc w nich konkretne role. To właśnie rola społeczna rozmówcy przesądza o oczekiwaniach komunikacyjnych względem niego, pozwala zrozumieć i ocenić komunikat. Interakcje pomiędzy politykami, funkcjonariuszami publicznymi, pracownikami mediów tylko formalnie przypominają zwykłe rozmowy, ale ich tematyka i realizowane strategie wskazują na zgoła inne cele komunikacji niż te, realizowane w sferze prywatnej. Zarówno rodzimi użytkownicy języka, jak i osoby doskonalące drugi kod komunikacyjny powinny więc zapoznać się z celami i organizacją systemu komunikowania w sferze publicznej, aby stać się świadomymi jego uczestnikami.

Przede wszystkim należy uświadomić uczącym się, że analiza wypowiedzi osób publicznych wymaga traktowania ich w kategoriach symbolicznych, znaczących zachowań komunikacyjnych i świadomych działań, które są zdeterminowane przez kontekst społeczny i sytuacyjny komunikacji. To właśnie czynniki sytuacyjne wpływają na podejmowane tematy i sposoby ich prezentacji, kreowanie układu interakcyjnego, realizację celów pragmatycznych przez rozmówców. Działania komunikacyjne interlokutorów są podejmowane w ramach relacji istniejących między podmiotami sfery publicznej. Należy zaznaczyć, iż relacje wynikają z organizacji życia społecznego i są uprzednie względem komunikacji. Wszystko to sprawia, że równie ważne, co treść komunikatu, jest to, kto mówi, kiedy, do kogo, dlaczego i po co. Dopiero po uwzględnieniu powyższych czynników można zinterpretować wypowiedź jako działanie komunikacyjne w sferze publicznej.

Nadawca występujący w roli społecznej nie tworzy wypowiedzi całkowicie dowolnie, ale działa w ramach reguł i norm przewidzianych przez wymogi systemu komunikowania społecznego. Z kolei odbiorca chcący trafnie zinterpretować zachowania komunikacyjne nadawcy, musi zdawać sobie sprawę z całej złożoności kontekstu. Zrozumienie polega tu nie tylko na powierzchniowym odczytaniu treści (o czym jest wypowiedź?), ale przede wszystkim odkryciu, jakie strategie realizuje nadawca, po co to robi, dlaczego działa w ten, a nie inny sposób. Pogłębioną interpretację przekazu można utożsamić z odkryciem jego makrostruktury.

Pojęcie to, wprowadzone przez T. A. van Dijka dla tekstów narracyjnych, okazało się przydatne dla tekstu w ogóle (van Dijk 1980). Jest ono związane z głęboką strukturą semantyczną tekstu i powstaje na skutek działań redukcyjnych, przekształcania i uogólniania jego znaczeń. Jak twierdzi Anna Duszak, przypisywanie makrostruktury tekstom wymaga aktywizacji potencjału kognitywnego odbiorcy (Duszak 1998, s. 194). Przyjmuję, że zrekonstruowanie znaczeń poszczególnych wypowiedzi, traktowanych jako działania komunikacyjne, jest zależne między innymi od ogólnej wiedzy odbiorcy na temat zasad funkcjonowania sfery publicznej. Zwłaszcza etap polegający na uogólnianiu i przekształcaniu informacji wymaga uwzględnienia takich kategorii, jak: uczestnicy systemu, ich skład, struktura i cechy; kontrola zawartości komunikatów przekazywanych w systemie; źródła i drogi dopływu informacji do systemu, charakter kontaktów i rodzaj styczności między członkami systemu; zadania, jakie mają do wykonania członkowie systemu; reguły, wzory i normy rządzące zachowaniem członków systemu (Dobek-Ostrowska 2006, s. 104). Zakładam, że każdą interakcję w sferze publicznej można opisać i zinterpretować, odwołując się do powyższych kategorii makrostrukturalnych. Tematy i wątki są co prawda jednostkowe i zmienne, ale reprezentują uogólnione mechanizmy komunikowania społecznego, co postaram się wykazać w poniższym przykładzie.

Jego wybór nie jest przypadkowy, zważywszy na wiedzę realizowniczą o Polsce (*Programy nauczania...*, s. 178). Proponuję wykorzystać zapis programu publicystycznego o formule rozmowy, wywiadu, w którym interlokutorem jest Lech Wałęsa – postać znana bodaj na całym świecie jako symbol Solidarności i przemian ustrojowych w Polsce, natomiast różnie oceniana w kraju. Program nosi tytuł „Oddam Nobla i wyjadę z Polski!”. Nadany został w cyklu „Tomasz Lis na żywo” 30.03.2009 roku. Całe nagranie trwa 16 minut i jest dostępne na stronach VOD. TVP.PL². Wykonany przez autorkę zapis jest obszerny, gdyż liczy ponad 7.000 znaków, zatem można go wykorzystać jako dłuższy tekst na kilkulekcyjnej jednostce metodycznej lub tylko we fragmentach na jednej lekcji. Tekst jest autentyczny ze wszystkimi tego konsekwencjami. Zwracają uwagę cechy mówionej odmiany języka, zwłaszcza chaotyczna składnia, duża frekwencja zaimków, zdarzają się błędy, miejscami nie płynność, brak spójności. Atrakcją dla uczących się mogą być potoczny, oryginalny przenośnię, dynamiczne tempo, emocjonalność, żarty sytuacyjne i bogactwo aktów mowy. Tematem lekcji, lub chociaż jej mottem, może być pasujące tu, jak mało gdzie, przysłowie: „Nikt nie jest prorokiem we własnym kraju”.

TL: *Panie prezydencie, czy pan czytał książkę³ 24-letniego historyka, pana Zyzaka, w której dzieli się z nami fantastycznymi rewelacjami na temat pana życia typu: „siedział pan na płocie i pił piwo”?*

² <https://vod.tvp.pl/video/tomasz-lis-na-zywo,reportaz-oddam-nobla-i-wyjde-z-polski-30032009,493992> [10.04.2022].

³ Mowa tu o książce Pawła Zyzaka (Zyzak 2009).

LW: *Wie pan, nie czytałem, bo, bo/ ale czytałem wszystkie te komentarze, a więc skróty tych najważniejszych perełek. No wie pan, to jest nieprawdopodobne, i to co Cenckiewicz⁴ zrobił to jeszcze gdzieś tam z IPN-u jakieś donosy, jakieś relacje SB-eków, prawdopodobne sytuacje. Wiesz, a ten się powołał na Cenckiewicza i dopisał wszelkie fantazje, jakie można napisać. I dlatego proszę pana to jest tak obrzydliwe, to jest tak nieprawdopodobne tam/ to jest tam świętokradztwo, to jest/ niemożliwe rzeczy i dlatego ja przewidziałem to. Stąd zwracałem się dawno temu już do ministra sprawiedliwości, Ziobro wtedy był ministrem, i wcześniej zwracałem się do prokuratur, w tym do gdańskiej, i zwracałem się do marszałka sejmu: „Panowie, zróbcie coś, aby te wszystkie sprawy niejasne, wątpliwe, gdzie są dwie wersje historii, uporządkować, bo jeśli nie uporządkujecie, no to będą właśnie paranoicy wyzywać się, będą pisać i świat będzie komentował” (...). I stąd/ stąd jeszcze raz apeluję do demokratycznych struktur państwa, że albo te struktury są demokratyczne i prawo szanują, albo musimy coś zrobić, albo ja naprawdę jestem takim złym, że muszę wszystko oddać (...)*

TL: *Panie prezydencie, a do kogo za brak reakcji w sprawie tego, co, umówmy się, nie zaczęło się wczoraj, przedwczoraj i 5 miesięcy temu, do kogo ma pan największe pretensje o to, że to się dzieje i w zasadzie nikt nie jest w stanie albo nie próbuje tego zastopować?*

LW: *No wie pan, no jeśli prezydent państwa, w tym ja jako prezydent przysięgałem, że będę stał na straży prawa/ no i popatrzmy teraz, prezydent państwa Kaczyński wie, że jest wyrok sądu, a więc prawo, które mówi, że Lech Wałęsa mówił prawdę, a on występuje przeciwko tej prawdzie. Daje przykład innym: w IPN-ie przyjmuje Wyszkowskich, Gwiazdów i innych, wiadomo paranoicy. No to wie pan, no to do kogo mieć tu pretensje. No, demokratyczne państwo, które się dopiero buduje, pewno, że nie zdąża. Pewno, że nie robi tego wszystkiego jakoś/ no ale czas jest zająć się. A więc najmniej mam pretensji do dzisiejszej władzy, chociaż mam/ zaczynam już mieć pretensje i do tej, bo nic nie robi w tym kierunku, aby porządkować struktury, porządkować instytucje, by państwo nie łamało prawa i można wyrok ruszyć i można sprawę nową założyć, ale dopóki jest wyrok nie wolno jest inaczej postępować.*

TL: *Panie prezydencie, ale o tych pseudorewelacjach z książki pana Zyzaka, części z nich typu „jakieś nieślubne dziecko” to to wiadomo było bardzo wiele miesięcy temu skąd/ skąd/ chciał pan prezydent coś powiedzieć?*

LW: *Proszę pana, no przecież dżentelmeni po 50-ciu latach nawet nie mówią coś podobnego. No przecież ta pani jest babcią, ja jestem dziadkiem. Ta pani wyszła wcześniej za mąż, ta pani miała wcześniej/ aniżeli ja pomyślałem o mojej rodzinie, miała dzieci. No przecież nie można czegoś podobnego pisać! (...)*

TL: *Panie prezydencie, ja w ogóle nie chcę brnąć w te, jak powiedziałem pseudo/ pseudorewelacje. Pytanie dotyczy czegoś innego, bo mówię, o niektórych, znowu cudzysłów, pseudorewelacjach słyszeliśmy wiele miesięcy temu i nagle wczoraj pojawia się pana dość dramatyczny wpis na blogu: „Oddam nagrody, nie wezmę udziału w żadnych uroczystościach rocznicowych, a jak sprawy pójdą w tym kierunku, w którym idą cały czas, to być może wyemigruję z Polski. Co spowodowało, co było tym bezpośrednim impulsem, że napisał pan to, co pan napisał?”*

LW: *Proszę pana, dlatego że coraz bardziej zauważam że struktury wol/ demokratycznego państwa/ bo IPN jest strukturą, więc nikt nie mówi o tych strukturach, które tak postępują. Mało tego, za tą książkę dostał tytuł naukowy, za tą książkę został przyjęty do IPN-u. Ja się dopiero dowiaduję przecież z prasy. Ja nie wiedziałem o tym, nie słyszałem,*

⁴ Wałęsa przekręca nazwisko, a mowa tu o książce Sławomira Cenckiewicza i Piotra Gontarczyka (Cenckiewicz, Gontarczyk 2008).

że ktoś tam sobie pisze, niech sobie pisze, więc to lekceważyłem, ale jak się dowiedziałem, że został w nagrodę/ dostał dyplom jakiś naukowy//

TL: *Panie prezydencie, nie „jakiś”, tylko z Uniwersytetu Jagiellońskiego!*

LW: *No wie pan, ale, no, jakie bzdury, no przecież to są/ (...) a ten nie ma nic, żadnego/ i kompletne bzdury/ i ma 24 lata/ Co on może powiedzieć o życiu żab!? No i żeby coś takiego zrobić i jeszcze w nagrodę do struktur państwa się dostać? No i wie pan, no to musi niecierpliwic, to musi niepokoic to/ ja jestem zmuszony, ja nie mam wyboru. A mało tego, teraz mnie zapraszają na uroczystości i do Sejmu, do którego się zwracałem: „No wręczcie się, jeszcze świadkowie żyją, wyjaśnijcie. No, nie może być dwóch prawd historycznych, to są rzeczy proste, są świadkowie, ale nie robią w tym kierunku, więc teraz jestem zaproszony, więc jak się będę/ jako zdrajca, jako agent, jako obrzydliwy człowiek? (...)*

TL: *Ale panie prezydencie, pan sprawia wrażenie, jakby się pan bardzo przejął tym, co napisał pan Zyzak: 24-latek z młodzieżówki PiS-u. To jest człowiek, który swego czasu napisał, cytując: „Homoseksualiści to zwierzęta i wysłannicy diabła”. Czy warto się przejmować kimś kto je/ kto pisze takie bzdety, brednie?*

LW: *Nie, ja się tym człowiekiem w ogóle nie przejmuję. No, niepoważny człowiek, chciał zaisztnić, ale ja mówię: Kurtyka go przyjął do IPN-u! No wie pan, IPN to poważna instytucja, poważne zadanie. No jeśli on robi takie niepoważne ruchy, to proszę pana, cała ta praca, cała te wyjaśniania, walka o prawdę o Sikorskim i innym, proszę pana, w takich rękach. To jest/ ja się tym przejmuję, państwo, struktury państwa demokratycznego (...).*

TL: *(...) co premier Tusk, co marszałek Komorowski, do którego pan się zwracał, co inni polscy przywódcy powinni zrobić w tej sprawie i w sprawie IPN-u, o czym pan mówi?*

LW: *No proszę pana, po pierwsze: odpowiedzialność jest tak daleko, że trzeba to wszystko sprawdzić, bo Wałęsa może nie mówić do końca/ trzeba to wszystko wyjaśnić. Ja się zwracałem na piśmie, jak mówiłem, do wszystkich instytucji i wysiłem: „Słuchajcie, żyją świadkowie”. Powołutku, żeby/ przewidując, że będą paranoicy robić takie rzeczy, jakie robią dzisiaj i zwracałem się wcześniej, by pewne rzeczy były przesądzone, sprawdzone, udokumentowane. Pieczętka, świadkowie, papiery i koniec. I gdyby to wszystko zafunkcjonowało, to nie pojawiłby się żaden Centkiewicz i nie żaden Zyzak, bo to byłoby niemożliwe, bo wszystko udokumentowane, udowodnione/ to jest jeszcze wszystko do zrobienia. I dlatego tutaj musimy coś wymyśleć, muszą wymyśleć, żeby ktoś się zajął na poważnie przesłuchał świadków, sprawdził dokumentację i powiedział, że skok przez płot to był, a nie żadna motorówka. I wszystko inne, z początkiem strajku, z końcem, ze spóźnieniem/ wszystko to/ i z tym, co Zyzaki napisały i Centkiewiczze – to wszystko musi być wyrok w imieniu instytucji państwa. A jak instytucje państwa awansują, przyjmują do pracy i jeszcze oświadczają bzdurne kłamstwa przy wyrokach sądu, no to wszystko dlatego tak wygląda. [„Tomasz Lis na żywo”, TVP2, 30.03.2009. Rozwiązanie skrótów:*

TL: Tomasz Lis, LW: Lech Wałęsa]

Aczkolwiek celem proponowanej jednostki metodycznej jest zapoznanie uczących się z elementami systemu komunikowania publicznego, to nie można pominąć etapu przygotowawczego do odbioru tekstu. Należy zastosować techniki poprzedzające słuchanie oraz w trakcie słuchania, które pozwolą poznać lub przypomnieć sobie słownictwo, łączliwość leksykalną i składniową elementów konstrukcyjnych tekstu (Seretny, Lipińska 2005, s. 150). Dopiero po ćwiczeniach leksykalnych i frazeologicznych należy przejść do etapu analizy dyskursu. Wtórne zapisanie tekstu mówionego czyni z niego tekst do czytania. W zakresie tej

sprawności dostępnych jest również wiele technik rozwijających rozumienie tekstu. Dzieli się one na takie, które stosuje się przed czytaniem tekstu, w trakcie czytania i po czytaniu. Techniki towarzyszące czytaniu dzieli się na te, które dotyczą rozumienia globalnego [skimming), selektywnego (scanning) i szczegółowego (Świstowska 2009, s. 91). Poniżej podaję dwa przykładowe ćwiczenia tego rodzaju, by następnie przejść do ćwiczeń pozwalających odkryć makrostrukturę tekstu w korelacji z elementami systemu komunikowania publicznego.

Ćwiczenie 1. Proszę dobrać najtrafniejsze objaśnienia do podanych słów i wyrażeń.

- A. donos
 - B. SB-ek
 - C. świętokradztwo
 - D. paranoik
 - E. pseudorewelacje
 - F. agent
 - G. młodzieżówka
 - H. IPN
1. anonimowe pismo oskarżające kogoś skierowane do władz
 2. stowarzyszenie młodzieżowe współpracujące z partią polityczną
 3. pozorne rewelacje
 4. Instytut Pamięci Narodowej
 5. funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa w PRL-u
 6. znieważenie miejsca, przedmiotu, osoby poświęconej Bogu
 7. tajny pracownik policji lub służb specjalnych
 8. osoba dotknięta urojeniami, nadmierną podejrzliwością

Odpowiedzi do ćwiczenia 1:

A	B	C	D	E	F	G	H
1	7	6	8	3	5	2	4

Ćwiczenie 2. Proszę połączyć czasownik z pasującym dopełnieniem.

- A. dzielić się z kimś
- B. apelować
- C. stać na straży
- D. mieć pretensje
- E. powoływać się
- F. szanować
- G. zwrócić się
- H. uporządkować

1. rewelacjami
2. na historyka
3. do ministra/ prokuratora
4. niejasne sprawy
5. do demokratycznych struktur państwa
6. prawo
7. do władzy
8. prawa

Odpowiedzi do ćwiczenia 2:

A	B	C	D	E	F	G	H
1	5	8	7	2	6	3	4

Moje doświadczenie wskazuje, że podczas początkowych analiz tekstów ze sfery komunikowania publicznego grupa musi nauczyć się operować elementami systemu tego komunikowania, dlatego przez kilka pierwszych lekcji lepiej sprawdzają się ćwiczenia o mniejszym stopniu trudności, polegające głównie na dopasowaniu kategorii do wątków konkretnego tekstu. Kiedy już uczniowie zaczynają operować konieczną terminologią, wtedy można polecić samodzielne wyszukiwanie informacji w tekście i odpowiednie jej przetwarzanie. Jak już nadmieniałam, pomocą w interpretacji tekstów jest to, że elementy systemu komunikowania publicznego rzutują na makrostrukturę tekstów z tej sfery. Zakładam, że interpretacja tego rodzaju tekstów nie powinna polegać na opowiadaniu, odtwarzaniu ich treści, ale na przejściu od wypowiedzeń poprzez akty mowy do działań językowych i strategii. Stąd konieczna jest, z jednej strony wiedza o systemie komunikowania publicznego, z drugiej strony – zaangażowanie bardziej złożonych procesów poznawczych. Odkrywanie makrostruktury tekstu polega bowiem na uogólnianiu, generalizowaniu, przetwarzaniu, wyciąganiu wniosków z tego, co literalnie powiedziane, zapisane. Konieczność przetwarzania informacji skutkuje w ćwiczeniach tym, że uczniowie mogą operować zarówno cytatami, jak i parafrazami lub wnioskami z tekstu. Z pewnością jednak konieczna jest ich duża aktywność kognitywna. Nauczyciel natomiast musi wykazać się pewną elastycznością i otwartością na efekty pracy uczniów, gdyż na tym etapie odbioru dyskursu nic nie jest oczywiste. Mogą zatem pojawić się różnice zdań, sposobu percepcji wynikające z różnej wnikliwości, głębokości przetwarzania, czy wręcz inteligencji odbiorcy. Zatem celem tego etapu kształcenia powinno być przede wszystkim danie uczniom narzędzi analizy i wiedzy o mechanizmach komunikowania publicznego w nadziei, że zechcą je stosować w swojej komunikacji zamiast uproszczonych, potocznych schematów poznawczych.

Ćwiczenie 3. W tabeli przedstawiono odpowiadające sobie wątki, działania komunikacyjne (w formie cytatów bądź ich parafrazy): raz w konwencji typowej dla sfery prywatnej (SPr), drugi raz w konwencji oficjalnej, typowej dla sfery publicznej (SPu). Proszę wpisać symbol SPu lub SPr, decydując, jakie przyporządkowanie jest właściwe.

Przykład:

być dziadkiem, być dżentelmenem	(SPr)	być (byłym) prezydentem/ bohaterem książki	(SPu)
Napisać książkę, dostać za nią dyplom, zostać za nią przyjętym do IPN-u	(SPu)	<i>ktoś tam coś pisze, niech sobie pisze, pisać bzdury, bzdety, brednie; stworzyć sobie fantazje, brnąć w pseudorewelacje, kompletne bzdury</i>	(SPr)

1. siedzieć na płocie i pić piwo mieć nieślubne dziecko		8. biograficzne fakty ustalone przez historyka, podlegające normalnej procedurze weryfikacyjnej dane badawcze	
2. plotki na temat przeszłości znanych osób		9. potwierdzone/ niepotwierdzone doniesienia na temat przeszłości znanych osób	
3. nie przejmować się bzdetami, bredniami		10. ignorować, świadomie pomijać niewygodne informacje	
4. występować do instytucji państwa ze skargą w celu obrony dobrego imienia w sądzie		11. obrażać przeciwników, stosować wyzwiska, poniżanie i ośmieszanie	
5 zeznawać, być świadkiem, fałszować zeznania		12. mówić prawdę, nie mówić prawdy, kłamać	
6. obrazić się na kogoś, wyrażać oburzenie		13. domagać się wyjaśnienia sprawy od struktur państwa, oddać rozstrzygnięcie spornej sprawy niezależnym organom, nie być sędzią w swojej sprawie	
7. historyk IPN, magistrant UJ		14. niepoważny człowiek, chciał zaistnieć, <i>ma 24 lata/ Co on może powiedzieć o życiu żab!?</i>	

Odpowiedzi do ćwiczenia 3:

SPr: 1, 2, 3, 11, 12, 6, 14

SPu: 8, 9, 10, 4, 5, 13, 7

Ćwiczenie 4. Proszę wybrać odpowiednie nazwy działań komunikacyjnych i przyporządkować je podanym wypowiedziom, ustalając ich globalną intencję komunikacyjną.

- a) pretensja/ skarga
- b) oburzanie się/ wyrażanie oburzenia
- c) obrażanie/ ośmieszanie
- d) prośba/ apel
- e) groźba
- f) wyrażanie rozczarowania

1. <i>No wie pan, to jest nieprawdopodobne (...) I dlatego proszę pana to jest tak obrzydliwe, to jest tak nieprawdopodobne tam/ to jest tam świętokradztwo, to jest/ niemożliwe rzeczy (...)</i>	
2. <i>Panowie, zróbcie coś, aby te wszystkie sprawy niejasne, wątpliwe, gdzie są dwie wersje historii, uporządkować, bo jeśli nie uporządkujecie, no to będą właśnie paranoicy wyzywać się, będą pisać i świat będzie komentował”</i>	
3. <i>[władza] nic nie robi w tym kierunku, aby porządkować struktury, porządkować instytucje, by państwo nie łamało prawa</i>	
4. <i>Oddam nagrody, nie wezmę udziału w żadnych uroczystościach rocznicowych, a jak sprawy pójdą w tym kierunku, w którym idą cały czas, to być może wyemigruję z Polski</i>	
5. <i>a ten nie ma nic, żadnego/ i kompletne bzdury/ i ma 24 lata/ Co on może powiedzieć o życiu żab!?</i>	
6. <i>No i żeby coś takiego zrobić i jeszcze w nagrodę do struktur państwa się dostać? No i wie pan, no to musi niecierpliwić, to musi niepokoić to/ ja jestem zmuszony, ja nie mam wyboru.</i>	

Odpowiedzi do ćwiczenia 4:

1	2	3	4	5	6
b	d	a	e	c	f

Ćwiczenie 5. Proszę przyporządkować do każdego kontekstu odpowiednie relacje w jego ramach i cechy komunikacji.

Typ kontekstu	Relacje w jego ramach	Cechy komunikacji
1. kontekst interpersonalny		
2. kontekst grupowy		
3. kontekst instytucjonalny		
4. kontekst publiczny		
5. kontekst masowy		
6. kontekst międzykulturowy		

Relacje

- d. nadawca medialny – odbiorcy mediów
- e. Polacy – reszta świata
- f. autor książki biograficznej – bohater książki, relacja dziennikarz – polityk
- a. obywatel – instytucja, student – uczelnia, instytucja – pracownik tej instytucji
- b. nadawcy komunikatów publicznych – odbiorcy, autor książki – czytelnicy
- c. prezydent – Polacy, prezydent – związkowcy

Cechy komunikacji

- E. Do głosu dochodzą cechy osobowości, osobiste sympatie i antypatie
- B. Liczą się wspólne doświadczenia, podzielane wartości, poczucie wspólnoty
- D. Ważne są regulacje prawne, miejsce i status jednostki w obrębie organizacji
- A. Każdy ma dostęp do informacji, równy status, jednakowe prawa i obowiązki
- F. Media wielokrotnieją przekaz i dostosowują go do swoich celów
- C. Mogą pojawić się bariery w komunikacji wynikające z odmiennych realiów kulturowych, innego języka.

Odpowiedzi do ćwiczenia 5:

Typ kontekstu	Relacje	Cechy komunikacji
1. kontekst interpersonalny	f	E
2. kontekst grupowy	c	B
3. kontekst instytucjonalny	a	D
4. kontekst publiczny	b	A
5. kontekst masowy	d	F
6. kontekst międzykulturowy	e	C

Ćwiczenie 6. Proszę odpowiedzieć na pytania na podstawie tekstu.

1. Czy bohater książki na swój temat (i jednocześnie rozmówca w programie)
 - a) czytał tę książkę?
 - b) podejmuje dyskusję z autorem swojej biografii?
 - c) próbuje polemizować z tezami książki?
2. Jaki układ interakcyjny jest dominujący w programie? To znaczy jeśli nie do autora książki, to do kogo zwraca się były prezydent?
3. Jak zmienia sytuację prezydenta zmiana dominującego układu interakcyjnego i zarazem kontekstu z interpersonalnego na instytucjonalny?
4. Dlaczego bohater książki pomija jej autora, a zwraca się ze skargą do uczelni, która dała mu tytuł i IPN-u, który przyjął go do pracy?
5. Dlaczego bohater programu zamiast polemizować z tezami książki domaga się jej ocenzurowania?

Przykładowe odpowiedzi do ćwiczenia 6:

1. a) rozmówca nie przyznaje się do przeczytania książki, zna ją z komentarzy; b) nie podejmuje dyskusji z autorem, ale dyskredytuje go z perspektywy poznawczej (pisze bzdury, bzdety), personalnej (za młody, niepoważny, paranoik, chciał zaistnieć); c) nie odnosi się do tez książki, odrzuca je jako fantazje, wyżywanie się paranoików.
2. Prezydent skarży się, wyraża pretensje do struktur państwa, prosi odpowiednie instytucje, apeluje do niezależnych organów władzy o wyjaśnienie swojej sprawy.
3. Zamiana układu i zarazem kontekstu interpersonalnego (jednostka – jednostka) na instytucjonalny (obywatel – instytucje) pozwala podwyższyć rangę sporu (nie prywatny, a publiczny), poszerzyć repertuar ewentualnych represji na przeciwniku (wyrok sądu, kara) i wydobyć z jednostkowej sytuacji aspekt ogólny, a nawet interes publiczny (nie chodzi mi o własny interes, ale poszanowanie prawa, stoję na straży porządku i prawdy).
4. Wynika to z hierarchicznych relacji w obrębie instytucji, gdzie wszyscy jej członkowie są nawzajem powiązani. Zwrócenie się do zwierzchnika jest bardziej dotkliwe dla oskarżonego, grozi poważniejszymi sankcjami. Jednocześnie zignorowanie antagonisty jest odczuwane jako obniżenie jego rangi. W dyskursie publicznym rywalizacja oznacza przynajmniej uznanie podmiotowości, a pominięcie jest jakby anulowaniem osoby. Ten kto nie wchodzi w relacje – przestaje istnieć dla systemu, wypada z niego.
5. Wynika to z możliwości kontroli komunikatów przekazywanych w systemie. Preferowane są informacje zgodne ze stabilnością i interesem systemu, natomiast te które mu zagrażają są pomijane, blokowane, podważane, dyskredytowane, ośmieszane. Na przykład w dyskusji nad domniemaną niechlubną przeszłością bohatera pada argument o randze międzynarodowej, a mianowicie że sami Polacy niszczą symbol przemian, że świat tego nie rozumie i zareaguje ogólnym zniechęceniem, na czym wszyscy stracimy.

Kształcenie rozumienia tekstów o tematyce publicznej wymaga specjalnych technik pracy. Oprócz bazowego rozwijania znajomości leksyki i gramatyki wymaga od nauczyciela zapoznania uczniów z elementami systemu komunikowania publicznego. Dzięki włączeniu do analizy takich kategorii makrostrukturalnych, jak: rola mówiącego, konteksty wypowiedzi, relacje łączące rozmówców, cel komunikacji, jej reguły i normy osoba ucząca się języka ma szansę stać się kompetentnym uczestnikiem wspólnoty dyskusywnej. Kompetencja ta zakłada adekwatne, wieloaspektowe rozumienie kwestii publicznych, powstrzymanie się od potocznych uproszczeń, interpretowanie wypowiedzi osób publicznych jako działań i świadome uczestnictwo w życiu publicznym, gdzie świadomość to krytycyzm, odporność na manipulację, a jednocześnie otwartość na dyskusję i odmienne perspektywy.

BIBLIOGRAFIA

- Cenkiewicz S., Gontarczyk P., 2008, *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*, Gdańsk–Warszawa–Kraków.
- van Dijk T. A., 1980, *Macrostructures*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, za: A. Duszak 1998, s. 188.
- Dobek-Ostrowska B., 2006, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Warszawa.
- Duszak A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek T. (red.), 2016, *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, Kraków.
- Lipińska E., Seretny A., 2005, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków.
- Pałuszyńska E., 2021, *Tekst publicystyczny w rozwijaniu kompetencji komunikacyjnej na poziomie C2. Cechy medialnego dyskursu publicznego i politycznego*, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 28, s. 221–234.
- Świstowska M., 2009, *Obecność tekstów prozy polskiej po 1989 roku i strategię ich czytania w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria”, t. IX, s. 83–95.
- Zyzak P., 2009, *Lech Wałęsa. Idea i historia*, Kraków.
- <https://vod.tvp.pl/video/tomasz-lis-na-zywo,reportaz-oddam-nobla-i-wyjde-z-polski-30032009,493992>
[10.04.2022].